

הוצאת לשכת המרכז של "עבריה", ברן.

מה לעשות ?

(לשאלת המשבר בספרות העברית).

מאת

ד"ר יוסף קלוזנר.

קראקא, תרס"ז.

ברפוסו של יוסף פיישר (רחוב גראדסקא 62).

Blank Page

סוף סוף הראו סופרינו אות של חיים.
 דמינו, שהרבה מהם — ולא הגרועים שבהם — כבר עברו
 ובטלו מן העולם בתור סופרים עברים. והנה שומעים אנחנו אותם
 מתאנחים, מקוננים, קובלים, אות הוא, שעדיין יש בהם רוח-חיים.
 ואולם לא רק אנתותיהם וקינותיהם, אלא אף קובלנותיהם אינן
 אותן של בני-ארם בריאים, אבל בלתי שמחים בחלקם, ששואפים למצב
 יותר טוב, מקיצוניות אחת עברו סופרינו אל קיצוניות שניה, לא טובה
 ולא נכונה מן הראשונה.

עוד לא רחוקים הימים, שבהם היו הסופרים העברים רגילים
 לשבח ולפאר ולרומם את ספרותנו ולהתנפל בחימה שפוכה על כל מי
 שחעז פנים לכפור במצבה האיתן והפורח או במעלותיה היקרות,
 ברבני-כשרונותיה, ברחבי-התפתחותה, ועתה נהפך הכל מן הקצה אל
 הקצה: לא רק במצבה הטוב ובהתפתחותה היתרה כופרים וכופרים,
 אלא — אף במציאותה:

היתה ספרות עברית ואין; היתה לשון עברית ואין. — ארמון
 בנינו על שפת-הים — ויבוא הרוח וימילחו המימה.

איני מן האנפטימיסטים, לא הייתי כזה בשעה שהספרות העברית
 נחשבה למצליחה בחומר וברוח, ולהיות כזה עתה הוא כמעט דבר שאי-
 אפשר, ואף על פי כן מפליאני היאוש הגדול של סופרינו.

אמנם, קשה הוא הנסיון, שבו נתנסתה ספרותנו במשך שתי
 השנים האחרונות, עתון אחר עתון חדל, ירחון אחר ירחון נפסק, ויותר
 הפליטה מבתכר-עתנו מתקיים בנס, וספרים עברים חדשים כמעט שאינם
 יוצאים כלל.

אבל, כלום הסכות שנרמו לכך אינן כרוות כשמש בצהרים?
 כלום פגתה אותנו ההצלחה כל-כך בשנים כתקונן, עד שיש לנו רשות
 לומר ולהתאיש בשנים יוצאות מן הכלל כשתי השנים האחרונות?

הבימו והאו בספרות הרוסית-הכללית, בספרות העשירה והרחבה
הזו, שקוראיה עולים לכמה מאות אלפים, ותוכהו, מה נראות היצמות, שעשו
בה המאורעות האחרונים, העתונים הרוסיים נפסקים, אמנם, על ידי
הממשלה; ואולם הירחונים היותר גדולים והיותר מצוינים מתנוונים
והולכים, מחוסר-קוראים, וספרים חשובים אינם נמכרים גם שם, ועל
מקומם באו מחברות קטנות ודקות, שמחין פרוטה ושערבן ערך של
פרוקלאמאציה, כלומר ערך ביומי.

ומה בא דבר זה ללמדנו? הוא בא ללמדנו, שרק מה שנועד
לספק את צורך-השעה, את צרכי המון-הקוראים, שהם תאבים לחדשות
או לקריאות וכרוזים קטועים, זה, נרק זה, יכול להתקיים עתה ברוסיה,
והשאר מוכרח להתפזר לפי-שעה ולהמתין לימים טובים ושקמים
מאלה.

ותספרות העברית הרי על צד האמת אין לה, המון-קוראים
במובן העצמי של מלה זו וכולה לא באה אלא כדי לספק לא צורך-
שעה, אלא צורך יותר עמוק של קוראים משכילים, שיודעים הם, לכל
הפחות, שתי לשונות, כי בני-אדם יודעים רק עברית בלבד אינם עתה
במציאות, ומי שמבין שתי לשונות שוב אינו נחשב בין המון-הקוראים;
ושוב צרכיו הרוחניים יותר גבוהים ויותר עמוקים — ולספק צרכים
כאלה אין עכשיו לא שלוח נפשית ולא פנאי לשום אדם,
ובמרב ליחודי הנדרף והמדוכא, אשר חרבה-הפוגרומים מונחת על צוארו,
אם הזרנון מצליח בעתים הרעות האלו יותר, הרי יש לבאר דבר
זה דוקא כמה שהוא מספק את צרכי-המון-הקוראים, מפני שקוראיו הם
יותר פשוטים ומוצאים ספוקם במלוי צרכיהם, וגם — כמה שיש לו
עוד לעת-עתה קוראים, שאינם יודעים שום לשון אחרת, והראיה:
יצירת ספרותיות, שיש להן ערך קיים, ולא רק ערך רנעי בך
יומן לא נוצרו בזרנונית בשתי השנים האחרונות אלא במספר מועט
שבמועטים, ודוקא הלשון העברית, שעל מפלתי הירידתה מקוננים
סופרינו עתה ושמים הזרנוניסטים שמחה מסותרת ונלויה, נתעשרה בשתי
השנים הללו ביצירות-מרגליות מעין מגלת-האשי והכרבה ועוד של
ביאליק, כחום היום של משרני-חובסקי, הרבה שירים, בעלי
ערך קיים של יעקב כהן ה. שני אור, הרבה ספרים מצוינים של
בגור, אלת מאמרי-מדע כלליים ומאמרים בחכמת-ישראל ועל הרמבים,
על סגנות על גמשה, על העיקרים ועוד, שהזרנון אינו יודע אמילו

מציאותם. יצירת קיימת כאלו אינן עושות את הדגש הממוקד
בזמנים רבי-מהומה כזמננו, ועל כן נראה לנו כאילו נדלדלה הספרות.
העברית בשנים האחרונות באמת. עשירותי של הורגן היא היא
עניוהו; ומי ידע, אם לא עניוהו המדומה של הלשון העברית היא
עשירותה?

אפשר שמגלת-האשׁי בלבד תתן קיום ללשון העברית יותר
ממה שיתנו לזרנגן כל העתונים היומיים השבועיים, שהוא, נתעשר
בהם בימים האחרונים...

ומי שיש לו עינים לראות לא רק דברים כהויתם, אלא גם
דברים בהתהוותם, יכיר בנקל, שגם הצלחתו של הורגן
בעתו אינה גדולה ביותר. כל העתונים הורגניים, המצויים עתה
ברוסיה, מתחלקים לשתי מחלקות: א) עתונים יוצאים עיי איו ממלנה
ועל השכונה (כאלה הם: דאָס ייִדישע פֿאָלק, דיע פֿאָלקס-צייטונג,
דער נייער העני; וכו') עתונים יוצאים עיי אינציאטיבה פרסית.
הראשונים יתקיימו בדאי, מפני שהמפלגה של כל אחד מהם תתמוך
בו; ואולם האחרונים נמצאים עוד כמעט כולם בתקופת-הנסיונות וקומם
אינו בטוח כל-כך. במשך זמן קצר מאד נפסקו העתונים הורגניים:
דער טאָג, דיע צייט, ונייע צייטען, וגם דער טעלעגראף ועוד.
העתונים הללו יצאו בערים מרובות באוכלוסי יהודים פשוטים עד מאד;
ואף על פי כן לא יכלו להחזיק מעמד בפני התחרותם של עוד עתון
אתר או שנים, שהתחילו יוצאים באותן הערים. היכן הם, איפוא, כחר
וגבורתו של הורגן? היכן הם מאות-אלפי-קוראיו, שהורגניים-מים
המושבעים תוקעים ומריעים על אודותיהם בלי הרף?

בדאי ישיבו: צוק-העתים נרם, וגם דעתי כך הוא. אבל כשיחדר
צוק-העתים, המהומה תשקום, והתאבק-להרשות יתמעט, אפשר שגם
העתונות העברית תשוב להתפתח.

צוד מסמיק למצב-הדברים בתוכנו עתה היא — הספרות
הרוסית-היהודית. צריך להיות סומא או מסתמא כדי שלא לראות,
כי לספרות זו צפונות עתידות גדולות ברוסיה המשתחררת, אין שום
ספק בדבר, שמספר היהודים המדברים והקוראים רוסית נאחת היא, אם
לשון-אמם הוא הורגן או הלשון הרוסית) הולך ומתרבה מיום
ליום, וברוסיה יש יותר מחמשה מיליונים של יהודים, ולהם היו רק
שלושה עתונים שבועיים בצורת שני חדשיים בכלומה, כתבי-עתים, שאינם

מספקים כל-יך את צרכי-הרנע ואינם מיועדים כל-יך לה מוֹדֵה-קוראים (Еврейский Голос) ומשליש העתונים הללו לא הוציא האחד (Евр. Жизнь) יוצא כסדרו זה שתי שנים מפני שהוא-נתמך ע"י האורגניזציה הציונית והשלישי (Восходъ), שהתקיים בצורתו הבלתי-משתנית במשך עשרים ושש שנים, נפסק לעת-יעתה ומשחלל להתקיים בצורת עתון יומי. שיהא מיועד, ככל העתונים היומיים, לצרכי הרנע ולהזמן-הקוראים... ועדיין הדבר מוטל בספק, אם יצליח בדרכו זו שהרי העתון היומי Новая Заря אף הוא לא הוציא שנתו...

מה יש, איפוא, להתאונן על התמעטות כתבי-העתים בלשון העברית, שסוף סוף יודעיה הם, אמנם, בני-העם, אבל לא בני-ההמון, וכולם יודעים הם עוד לשון אחת נוספת עליה, שגם בה הם יכולים למצוא את עניני-הרנע, הלוקחים את לבם ביותר כעידוד-ריתחא' כזו.

הייתה ספרות עברית — ואינה, היו קוראים עברים — ואינם, כך מקוננים סופרינו, ומתמרמרים, וקובלים, ותוכעים את עלבונה של לשוננו.

ואולם, אם סופרינו הם כל-יך קטני-אמנה ביחס אל כחה הפנימי של לשוננו, אם הם ממעטים כל-יך להאמין בצורך הפנימי, שיש למספר מסוים של קוראים בספרות עברית, הרי אין מקום לקינות, דבר, שאין בו כח-החיים ושאינו אפילו מספר מצומצם של בני-אדם מצפרכים לו, איך אפשר לו להתקיים? יותר על כן: למה לו להתקיים?

ואולם האמת אינה כן, יש ויש כה ועוון בלשון העברית ויש ויש קשר פנימי ונפשי בין הספרות העברית ובין קהל-הקוראים הגון למדי, ואזרח אי-אפשר שתהיה, אם נחליט אחרת, הרי נבוא לירי אכסורירי, זה, שדברים יקרים וחביבים לאומה שלמה במשך ארבעים דור ימולים להעשות בבוקר לא-עבות אחד מיותרים וחסרי-ערך לגמרי, אם נחליט אחרת, הרי מכחישים אנו אחת מן המפורסמות ומן המושכלות הראשונות, שעל פיה אין שום דבר בלה ונמסד לפתע פתאם ואין שום מאורע חיצוני, יהיה אפילו מוסלא שבמופלאים, יכול לעשות חלק עיקרי מלבנו של האדם, ללוח חלקי, אם נחליט אחרת, הרי נוכיח בזה שאנו חושבים את נשנו של האדם למין שעוה, שאפשר למרחה ולמעכה

העשות ממנה כל מה שעולה על רוחו של המקרה. קצורו של דבר: אם נחלים אחרת, הרי כופרים אנו בפעולתו של הנדק לאומי החולך ומשך זה שנתחילאים, ואת ההשקפה הראוויניסמית המקובלת עתה, שעל סיה נעשה כל דבר נקנה וסגול מעט מעט במשך כמה חודות לתכונת-מורשה, שהיא עוברת אף שלא מדעת מאבות לבנים, אנו עושים בהתאמתנו זו למשמטקרום הויה מפלה.

רק קלות-דעת שאין דוגמהה יכולה להשקיף כך על פעולתם של קבצים לאומיים, איזו שיהיו!

ובאמת, כלום די בזה, שאיזו עשרות נערים-סועלים ונערים-אינטליגנציים מישראל יעשו את הריצחות וההריגות למעשים בכל יום, כמעט לשעשועים, כדי שנתציא משפט, שהתכונה הישראלית הידועה, המתעבת כל-כך את הריצחה והמורעזעג למראה שמכות-דמי-אדם, תכונה, שהיא תוצאה ישרה מהתפתחות ארוכה, חיצונית ופנימית, כבר עברה ובטלה מן העולם?

וכלום די בזה, שאיזו מאות נערים מישראל יעזו בחוצפתם להדחק המונים המונים אל בתי-התפלה הישראליים ולעכב את המתפללים עיי הרשות של דופי נגד כל דבר יקר וקדוש לישראל או לפור שם סדוקלאמציות, כדי שגואל להאמין, שכבר בא הקץ לאמונה הישראלית ודת-ישראל עוד אינה?

עד כמה מושעית ושטחית היא השקפה כזו יוצא לנו מתוך מאורע חשוב אחד, שכל אירופה כולה עסוקה בו עכשיו.

בשנת 1791 בטלה המהפכה הצרפתית הגדולה את הדת הקתולית, בהניה נרדמו על החוקים בדתם, בתי-תפלותיה נהפכו לתיאטראות ואף לקסיקסין וארוות של סוטים, ועל מקום אמונת-השלוש באה אמונת-השכל, בא הקץ להקתוליות בצרפת! — כך חשבו הייבולוציונרים הצרפתים — ושמוח, וכך חשבו גם קציר-הראות שבין הקתולים הנאמנים — התאבלו.

עברו מאה וחמש-עשרה שנה — ומה אנו רואים בצרפת עתה? כדי שיתקבל בפארלאמנט הצרפתי, חוק-הפירודי נצרכו עניך-דרייפוס, שזעזע את צרפת המדינית כולה עד היסוד, אינטרסי הריפובליקה הצרפתית ומלחמת-הגופה עם הקלדיקאליים במשך כמה וכמה שנים, וחוק-הפירודי הרי לא בא כלל וכלל לדחף את הכנסיה הקתולית, לנוול את גכסיה או אפילו רק להצר את חירותה אף במקצת; אדרבה.

חוקי-הפירודי בא לשחרר את הכנסיה מאפירופוסטוזה של הממשלה. כמו שבא לשחרר את הממשלה מאפירופוסטוזה של הכנסיה. כי דאוג דאג חוק זה, שלא יוכלו הנפרדים מן הכנסיה או הפרוטסטאנטים או איזו גת קתולית של מינים להשתמש בנכסיה-הכנסיה ושכל הנכסים המרובים הללו ששונים עולה עד של שסאות מיליון פראנק יעברו לידי ההגמונים והכהנים באמצעות. האגודות לעבודת-אלהים (associations culturelles); ואף פרסים ודירות של חנם להכהנים הזקנים קצב. חוקי-הפירודי ביד נדיבה. בקצור: הפארלאמנט הצרפתי עשה כל מה שבכחו כדי שהחוק יהיה רך ונוח לקתולים ככל האפשר. עד שהריבה מן הרדיקאלים והסוציאליסטים לא היו מרוצים בו אחרי שנתפרסם. מפני שראו ונוכחו, שכל עוקצו ניטל ממנו. וכל זה נעשה. כמובן, מפני שהממשלה והפארלאמנט מרנישים את כל תקפה ועצמתה של הקתוליות בצרפת. — בצרפת. החפשיית, הפקדית, שממנה יצאו חירות ומינות לכל העולם...

ואף על פי כן לא העילו כל ההנחות והקולות הללו כלום. ובשעה שבאנו מקדי-הממשלה למלא אחרי פורמאליות שטופה מעין רשימת נכסיה-הכנסיה. כבר היה הכרח בדבר לשלוח צבא וויאנדאנטים לעזרת המפקדים, והתנגשויות אירעו לעשרות, ובאדיקאדות נבנו, וכסאות ואבנים וצלחיות הושלכו על ראשי-הפקידים והשוטרים, ואף הרוגים לא חסרו. אז המפילה הממשלה את והירותה ויחד עם זה חנרה כל כחה כדי שתוכל לעמוד על דעתה ולמנוע את הפרת החוק המקובל ע"י רוב הפארלאמנט. כי את המניסטריון של רוביה, שלא היה זריו כל צרכו לצאת נגד מפירי-החוק ביד רמה, הפיל הפארלאמנט, ומיניסטריון יותר ראדי קאלי עם מיניסטריון אנטריקליריקאליים כקלימאנסו וסוציאליסטים כבר יאן נוסד, ובבחירות החדשות נתן רוב העם המשתתף בבחירות את קולותיו להמצודים בוכותו של חוקי-הפירודי. הנצחון על הקתוליות הלחמת היה גראה, איפוא, כנמור ושלים, — ופתאום יצא האפיפיור באנציקליקה קשה מאד נגד ממשלת-צרפת, והוא יועץ להתקומם נגד החוק בכל האמצעים המותרים והורש, שלא יותרו הקתולים בשום אופן ילחמו עם הממשלה הכופרת ועם הפארלאמנט הנפשע — בא-כח זה של העם, שזה האחרון הביע לו את אמונו עוד זה לא כבר, בבחירות אחרונות — על אמונתם, שבאמת שום אדם לא ננע ולא העיז לנגוע בה לדעה... ודבר זה נלוי וידוע הוא לכל, שהאפיפיור והשמניו לא היו

מעידים לצאת ביד רמה נגד ממשלת-הרייפובליקה אלמלא היו יודעים שהכח על צדם, שרוב העם נשאר נאמן לאמונתו ותכן הוא להלחם אף על אינטריסיה המדומים: הכל יודעים, שהקתולים, ריאליסטים נמורים הם בעינינו מדיניים ואינם מעמידים כסכה את אינטרסיה-הקתוליות אלא גם ברור להם, שמעשיהם רחוקים מהמסד וקרובים לשכר...

כך הוא מצבה של הדת הקתולית בצרפת החפשית וההפקרית מאה-חמש-עשרה שנה אחרי הריבולוציה הצרפתית הנדולה, שבמלה את הקתוליות כעפר-הארץ...

האמנם חלשון העברית, שהיתה קדושה לעם ישראל במשך שלשת אלפים שנה גם בתור לשון דתית וגם בתור לשון לאומית, תעבור ותבטל מן העולם אך ורק מפני שהריבולוציה הרוסית מקיימת את צעירינו לבטלה כעפר-הארץ?...

על כן אני אומר: אל לנו להתיאש! הירידה של ספרות היסטורית כספרות העברית בתקופה ריבולוציונית, שבה רגילים להתנפל על כל קנין היסטורי דוקא מפני שהוא היסטורי, דבר טבעי ומוכרח הוא, אם גם מעצוב הוא מאד, ועל כן אין ירידה זמנית כזו מוכיחה כלום, סבחתה גלויות, וכשתבטלנה הן יבטל גם המסוכב שלהן.

הלא הריבולוציונרים של תקופת המהפכה הצרפתית הנדולה, פטלו גם את שמות-החדשים אך ורק מפני שהיסטוריים ומקובלים היו, ובמקומם יצרו להם שמות אחרים לפי רוחם, ועם כל זה אין צרפת של עכשיו מונה, פרמדורי, ופיוקמידורי, אלא—יולי ואבנסס...

ב.

ואולם אין ברצוני כלל וכלל לרפא את שבר הספרות העברית על נקלה ולומר, שלום, שלום! האמונה שאי-אפשר למאורעות היצוניים להכחיד את הספרות העברית לנמרי, עדיין אינה מצויה איתנו לעצום את עינינו מלראות את הירידה, שסוף סוף ניכרת היא בספרותנו כימים האחרונים, ואינה צריכה למנוע אותנו מלבקש את

(1) מובן מאליו, שהקתוליות היא לי כאן לא יותר מדגנמא ואיני משהה אליה את חלשון העברית משום צד עיקרי.

מבחינה של ירידה זו אף בגורמים יותר עמוקים, חוץ מן המאורעות
 החיצוניים שמעולתם גלויה וידועה לכל.
 החזתר עמוק שבין הגורמים הללו הוא לדעתי אבדן עצמותה
 של הספרות העברית.

ספירת לא גדולה ולא עשירה בכמותה ביותר היתה הספרות
 העברית בחמישים השנה האחרונות. אבל ספרות מקורית היתה על פי
 עצם מהותה, הודות להשלישית הבלתי-נפסקת של השפעות המחשבה
 הישראלית העליונה שינקה מן היצירה הישראלית המקורית ונתגלתה עוד
 בראשית המאה היום בספריהם של שדיל ורניק, נקבעה מעט מעט
 במסכתנו היחיד חדשה מימי סמולנסקין ואילך, השקפה מיוחדת במינה
 על חייה של האומה הישראלית בתור אחדות לאומית, מה שהיו רגילים
 לקרוא מאז בשם-הקבוץ המושש, יהדות, היהדות או, יותר נכון,
 האומה הישראלית היתה בספרות העברית לפורובלמה.
 היא תולה להחשב דבר חשוב ביותר, יחידותה יציאתה מן
 הכלל של אומתנו בתור אומה מיוחדת בין האומות, מצבה המדיני
 התבררתי היחיד והיחיד, שאין כדוגמתם בשום אומה ולשון, הדיסטוריה
 שלה, המציגת באריכותה ובמאורעותיה, מציאותו של עם שמי על אדמת
 העמים הערבים, הי עם מרוחק ממקורו ונמוע על אדמת-נכר, הקצונית
 שבמעלותיו ובחטרונותיו של עם זה, שנאת כל העולם אליו והסתגלותו
 שלו אל העולם כולו, יכלתו להתקרב לכל ולהשאיר רחוק כרוח,
 להחמית לכל ולהשאיר משונה מכל, להביא תועלת לכל העולם כולו
 ולהרעיל את חיי שכניו, להחשב לאורח בעיני עצמו ובעיני אחרים
 ולהשאיר נר בעיני-כל ובמעמקי-נשמתו, להשתתף בחיים הכלליים ולהנות
 רעות היות מיוחדות ותקות לאומיות נברלות, לצעוק, אתה בחרתנו
 ולברוע בך לפני העיקריים, להיות אידיאליסט שבאידיאליסטים ולרדוף
 אחרי סמון המציאות של מה בכך, להיות עמוק ושחתי כאחד, מוב
 ורע כאחד, מתבולל נבזה ומשמר נחלת-אבות אפילו במקום שאין
 ממנו אלא מלא-הקומץ, — כל אלו החכרות העמוקות והחדרות, שרק
 השואבים סמקורה של היצירה הלאומית, רק הסופרים העבריים,
 יכולים היו להשיג עד תבליתן העמיק עד התהום את הפרובלימה
 הישראלית ועשו למקורית את הספרות העברית, שפרובלימה זו נעשתה
 לטוב-החיים שלה, סופרים עבריים באו והורו, כי לא ככל העמים
 בית-ישראל, שחיי בם על אין עם בעולם, שמצבו יהיה כמצב ישראל.

לא, אחר-כך התגורר הדיש הורו הסופרים האלה, שהרי מי כמוהם מכיר
 אף בחסדנותיה של האומה הישראלית ומי כמוהם התקומם נגד העוהה
 ישראל, כפי שהגדה הכמיהאשכנז ונגד האמנה שישראל יכול להתקיים
 אף בתנאים שאין עם אחר יכול להתקיים בהם, כלומר, שישראל יכול
 להתקיים ספור ומפורד בין העמים לעולם ? הם הורו, שישראל
 לא טוב הוא מאחרים ולא רע הוא מאחרים. אלא
 משוגגה הוא מאחרים במצבו, בחייו, ברוחו, ביצירתו. — פשוט
 מסבות היסטוריות ידועות, והכרת שנוי זה, יחידתי זה, אם אפשר
 לומר כך, הכריחם להתחכם גם אל פתרון שאלת-קיומה, שאלת-חייו,
 באופן מיוחד, מאחר שעם ישראל שונה הוא מעמים אחרים בגודלו
 ובתכונותיו ובמצבו במרח מרובה כל-כך, צריך גם פתרון שאלת-חייו
 לחיית משונה מאותו של שאר העמים, שלא נתקן מעל אדמתם ושאיין
 להם היסטוריה ארוכה ויחידה-במינה כזו, וכך קבלה הציגויות בספרות
 העברית עמקת ורצינות, שהציגויות שאינם יודעים עברית לא ישיגו
 אותן לעולם, ואף שנאת-היהודים, האנטישמיות, נעשה בספרות לאומית
 זו למרובלימה יותר עמוקה, שלא פטרו אותה בביאורים שטחיים, לא
 אנשים רעים וחמאים הם האנטישמיים, אלא אנשים בעל-אופי אחר,
 בעלי תכונה לא-שגית ולא-גלותית, אנשים שתכונתם הארית אינה
 סובלת את התכונה היהודית המיוזכות בעצמותה, ואנשים, שלא מעמו
 מעט גלות ועל כן אינם סובלים את חזאייתו וכפילותו וחוסר-ישורו
 הנמשי של היהודי הניך-הגלות, ותוצאה ישרה מהשקפה עמוקה כזו על
 שנאת-עולם לעם עולמי היתה — שאין מנוס ומסלם משנאת-ישראל
 אלא בחלוקה-הגלות ובחמשותף ההיסטוריה בתי-החורין עיי העם בן-החורין
 בארצו, וקמת-גשמתו...

ובדרך-הספרות העברית אחרי הכרת נשמתה של האומה,
 שספרות זו עצמה לא היתה אלא אחד מגלוייה הבלתי-פוסקים, יצרה
 לה מעט מעט הסתכלות מיוחדת בעולם ובחיים, ועל הכל — על היופי,
 על חפצו על טאהבת, על האישיות, על החברה — התחילה משקפת
 בעיניו אמתה, בעיני היהדות הלאומית, המקורית, היחידה-במינה, אחת
 היא, אם מרצה היתה טמו שהשקפותיה של יהדות זו שונות הן מאותן
 של כל שאר בני-אדם או היתה כועסת על זה והיתה מתקוממת נגד
 שנוי זה חושבת אותו ללא-רצוי וללא-יצלה, אם ברדיס שוב בסקי
 מתאר את אהבת היהודי הרצון והמוצצה במתנים, ועורבא-פרת.

בהתמיהה זרה. או אם ב"אליק מוצא באהבת היהודי השלם
 צניעות וחדות הרוח מיוחדים במינם; אם ר"מ נדלי מתאר יופי יהודי
 שקט ושליו. מקושר להקדושי-ברוך-הוא וכרוך אחרי הדמיונות האמתיים
 של חידושה או אם משרני-חובס קי ויעקב כהן מתארים יופי
 כללי במרושית ברורה. שהם באו לנטוע אותו בקרב עם. שלא יכול
 ולא רצה להישם יופי זה עד עתה. כדי לנאול אותו ע"י זה מאחת
 סדושה-הגלות היותר נוראות. מקדחת החושים החיצוניים ובטול החיים
 האמיתיים... על כל פנים חותם סיוחה שאין למצוא דוגמתו בצעורי
 החוכמה הישנה אצל שאר האומות. מבווע על הציונים האלה. ואפילו
 בשחור דוד נייט-מארק כותב על. שאלת-הבחירה בשימותיהם של
 קאנט ושופמן-הויצרי. והדיר-החושע תוך כותב עיר הרברט
 שספר-הכלל צייטלין — עיר פרידריך ניטשה אתה
 סגישתם במחזים אנושיים-כלליים אלה. שלא כך היו מתחסים אל
 גדלי החוכמה הכללית הללו שופרים לועזים או יהודים כותבים
 לועזים. אצל העיונות הכלליים של החושבים האוניוורסאליים הללו
 עברו כבר בדרך הרצאתם בלשון עברית דרך הפירסומה של
 המחשבת העברית המקורית...

ספרות גדולה בעלת השקפות מיוחדות-בימינו כאלה שהטביעה על
 הכל את חותמת המקורי. שיצרה הסתכלות-בעולם מיוחדת ומקפת. אילו
 היתה ממשיכה את פעולתה המקורית בנטיה מכוונת בזה היתה נעשית
 בזמן פסקה או מאחר לצורך גמור של קהל ידוע. אחת היא. אם
 קהל גדול או של קהל קטן. ובאמת כבר ראינו נעשר השנים האחרונות.
 שהספרות העברית היתה זנה ומפונסת את הספרות היהודית-הלועזית.
 באופן שרוב המאמרים והשירים והספורים העבריים המקוריים (של
 אחרי-העם) ב"אליק משרני-חובסקי. פייערברג. ברדישיבסקי. ברנה.
 יהודה שטיינברג ועוד) היו חולכים ומתרגמים לרוסית. אשכנזית.
 אנגלית ואיטלקית.

ואולם שלניצפון-יחד על הספרות העברית בראשית האביב.
 כשנגנזו הנצנים הרכים הראשונים בספרותנו המקורית. האביבי של
 הרומים נעשה חורף עז וקשה לנו. בני-ישראל. שבכלל אנו קמני-אמנה
 וקני-השמש מסירות מעלינו את מלידתנו המצויצת בנקל... הכל נשכח
 לשמע פראס: מגננו המשונה היה סתאם לא לתוצאתה של היסמוריה
 מסונה ממשך כמה אלמים שנה. אלא אך ורק לתולדת גנישותיה של

הביקורת וההתנגדות הרוסית; וממילא נעשה פתרון שאלת חיינו תלוי אך ורק במסלולה של בירוקרציה זו. ושנאת העמים אלינו גדולה גם היא להיות מוסדת באיזו סבות עמוקות, פנימיות, ואם נעשו ברוסיה קליי פדעות ביהודים במשך שבוע אחד, או לא שנאת העם הרוסי אלינו ברמה בדבר, אלא — אך קונטרס-ריבולוציה, בלבד היא זה... כל הפרובלימות העבריות המיוחדות נתבטלו לגמרי, התביעה לדאוג לאוהר קנין לאומי אינה מעוררת אלא שחוק, היסוד ההיסטורי של איזו שאיפה לאומית נעשה לחסרונה היותר גדול ולהתיחס אל חזיון מהותנות העמים באופן שונה מזה, שמתחילים אליו שאר העמים, באופן עברי, אם אפשר לומר כך, — אין לד שמונת גדולה מה...

הרי לכם דוגמא אחת בתור אילוסטרציה:

לקראת עבריים, אשר בתוך עמם הם יושבים, אין מן הצורך לבאר, מה היתה שפיכות דמים בעיני כל ישראל עוד לפני שנים אחדות, יהודי ושפיכות-דמים — זה היה מעין, שני-הפכים בנושא אחד, אצילו בית-דין, שרן למיתה אחת לשבעים שנה, נקרא בישראל קסלני, יהודי-נגב — אף זה היה דבר יוצא מן הכלל, אבל דבר שבנמצא; ואולם יהודי-רוצח, יהודי הורג-נפש, יהודי שופך-דם, — זה היה דבר משונה יותר מדאי, דבר, שכמעט אינו בנמצא כלל, עורב לבן או חבצלת שחורה, למראה דם-אדם היו אבריו של היהודי בל-כך מודעזים ומרתמים, עד שרק שנאת-השמן וערמת-הנחש יכולות היו לברוח עלינו, עלילת-דם.

הזמנים משתנים, והמצב של יאוש, שבני-ישראל ברוסיה נתונים בו עיי החוקים המעיקים, הביא חלק ידוע מעמנו נמתחלה את ה.בונדי, שכל הקנינים הלאומיים הישראליים היו לו ללעג ולחרפה ובכל מאמצי-כחו השתדל לעקום מן השורש כדי שחם-ישראל, לא ימשמשו את הכרת-המעמדות, ואחר-כך את המהדורות המשובשות של ה.בונדי — את הצים וחלק מפועיצ מצד אחד ואת האנארכיסטים הישראליים, רובם ככולם מי שהיו בונדיסטים, מצד שני לירי רציחות ושפיכות-דמים, מתחלה לשם מטרות מדיניות, ואחר-כך אף לשם מטרות אחרות; כדי לאיים על הבורגואים ולהשיג כסף לצרכי ה.אורגאניזציה; וגם — סתם כדי להגקם מכל מי שאין דעתו כדעת המפלגה...

לכאורה ציניכים היו העתונים העבריים בפרט והסופרים העבריים ושתרבה סתם בחובים אף דרגנית, רוסית ואשכנזית בכלל להודיע

עד עמק-נושם למראה, שנוי-הערבים הנורא הזה, החיוך של שפיכות-דמי-אדם שהוא כל-כך בלתי-רגיל בישראל, היה צריך להרניח את כל עצבתם, להרעיש את לבם ואת מחמם, יהודים, שרם-אדם הוא להם, כזול-חולל, היו צריכים להיות לסופרים עבריים, שספרות של שלשת אלפים שנה הנקה אותם בתעוב היותר נורא של הרצחנות, לוועה ולתועבת, אפשר היה, אמנם, שימצאו גם בין הסופרים העבריים אנשים, שיצדיקו מן קטני הרציחות האלו משום, ובערת-הרעה מקרבך; אבל על כל מנין את מעשי-רצח ממינים אלה צריכים היו להתנצלות, להצדקה, ושאר מיני הרציחות צריכות היו להוציא מלב סופרינו מחאה סוערת וקשה ככל מה שדורשת הרגשת-הוועה, שמרגיש היהודי למראה דם-אדם שנשפך כמים, לא תורת-היהדות, התורה המושפשת, האידיאולוגיה הישראלית כמו שאומרים עכשיו, היתה צריכה לעורר מחאה זו — על התורות רגילים להשקוף עתה כעל דבר שאינו מן החיים ואין לך מלה מגונה בימינו כמלת יהדות; החיים עצמם, חי ישראל הלאומיים העצמיים, שבהם נתגלה כל-כך התעוב לשפוך דם (אפילו בבית-דין, אפילו בשעת-מלחמה) של היהודי, זה התעוב העו, שנבלע בשרו ובדמו ונעשה לו במשך עשרות דורות לשבע שני, — אלה, לכל הפחות, היו צריכים לעורר נגוד עצום אל מעשי-הרצח, שפחזרי-ישראל מן האורגאניזאציות עושים אותם עתה בקלות-ראש מאין במה אשרוב העם היהודי, שעדיין לא התכחש לתכונתו הלאומיות, מביט עליהם בעינים קמות מתוך בהלה ותמהון... ומי היה צריך להרגיש כל-כך בהתנצות התכונות הלאומיות של רוב האומה יותר מסופריה העבריים, כניה היותר נאמנים, חנוכי-תרבותה, יודעי חייה ותורתה...?

כמועל אין אנו מוצאים אפילו זכר למחאה כזו ולנגוד כזה לא בעתונים העבריים אף לא בכל מה שכתבו הסופרים העבריים בכלל (חין מפוליסון אחד או שנים של הלל צייטלין), אותו היחס, שמתחמים אל שפיכות-דמים העתונים הרוסים, כלומר, עתוני של אותו העם, שחי על חרבו במשך אלה שנה ובחרבו לכד ודפא מיום היותו ועד עתה של-צד-העולם, ואותו היחס, שמתחמים אל שפיכות-דמים העתונים הירגונים, המחקים כקופים את העתונים הרוסים והמושפעים עי אותם המגנים היהודיים, שהבוסים כבר הספיק להאביר מהם כל מדה ישראלית טובה, — אותו היחס עצמו אנו מוצאים בעתונים

העברים, בלי שום שנוי, בלי שום השקפה מקורית, בלי שום תבול כל שהוא...

והרי היחס אל שפיכות-דמים אינו כאן אלא דוגמא, אף אל שאר השאלות העבריות והכלליות, המנסרות בעולמנו, מתיחסים העתונים הסופרים העברים, באותו היחס עצמו, — באותו היחס הבלתי-עצמי, המסקה, המרדה פתני אחרי העתונים והסופרים הרוסים או הזירונים... העתון העברי והספר העברי (עד כמה שאפשר לדבר עתה על ספר בכלל ועל ספר עברי בפרט...) נעשו תרגומים פשוטים מן העתון והספר הרוסי או מן העתון והספר הזירוני... ליהודי מאוסטריה או ליהודי ספרדי מארצות-הקדם אין בעתון עברי של עכשיו כמעט שום ענין ומסך...

השאלה מתעוררת, איפוא, מאליה: למה הוא העתון העברי,

אם אין בו שום חידוש?

כשתחנשם שאיפתה של, עבריה, ויהיה לנו מספר הנון של יהודים מדברים עברית, אפשר שלא יהיה מקום לשאלה זו: העתון העברי, אמילו זה שאינו מקורי בשום דבר, יהיה נחוץ לעברים של מים כאלה, שיבכרו אותו על פני עתון לועזי או זירוני אף כמו שהוא, מפני שרצו לקרוא את הכל בלשון השגורה בפיהם, ואולם לעת-עתה הרי כמעט אין בעולם בני-אדם יודעים רק עברית בלבד וכמעט כל יודעי-עברית יודעים יחד עם זה גם זירונית או לועזית; ואם בני-אדם הללו מצאים בעתון עברי אך תרגום-ותרגום נרדע-של עתון רוסי או זירוני בלבד, — למה להם התרגום, אם הם יכולים לקרוא את האורזינאל? לשם כבודה של, השירידה היחידה, שארית מחסדינו מימירקם? ואולם העתונים העברים עצמם ממסים ב,אהבה רומאנטית זו לדבר, שאין בו אלא, עתיקותו בלבד; הלא על כן, ראדיקאליים הם הריבו-לוציונריים הם ומכשלים כל דבר, ישן, תכלית-הבטול...

קצורו של דבר: כל עוד לא יחדלו עתונינו מלהיות תרגומים עבריים מעתונים זירוניים או רוסיים; כל עוד לא תתגלה בהם השקפה מקורית על כל הנעשה בעולמנו הגדול והקטן, השקפה, שהיא באה מתוך החיים המיוחדים-במינם, שחיתה הלשון העברית בשתוף עם האומה הישראלית, השקפה, שאי-אפשר יהיה למצאה לא רק בעתונים בלשון רוסי, אלא אף לא בעתונים בזירנון, שגם הוא לא צמח מתוך חיי-ישראל המקוריים ולא התפתח בהקפלה והתאמה אל התפתחות המחשבה

העברית המקורית, — לא יהיה העתון העברי נוכח הדבר גם בספר העברים צורך אמתי ונמור אפילו לקהל קטן ובהכרח יהיה מתנוונה והולך, כי לא רק אלה שאינם יודעים עברית, לא ימצאו לנחיצה ללמוד לשון זו כדי לקרוא בה דברים, שהם יכולים לקרוא זרמונית או לועזית, אלא אף היודעים אותה ישכחו מעט מעט מפני שספרותה לא חמשה את לבם אחריה באיזה כח מקורי, באיזה חדוש, אל נא נשכחו כי לשון שמדברים בה נקל לקרוא בה הרבה יותר מלשון שרק קוראים בה בלבד, ועל כן, כל עוד שלא שבה הלשון העברית לתחיה בדבור, יכולים אנו לומר בהחלט, שרק אם תשוב הספרות העברית למקורה ותמשך את התפתחותה הלאומית המיוחדת במינה באופן שתהיה באת-כחן של היגשותינו הלאומיות והכרותנו הישראליות היותר עצמיות, תהא לה אפשרות להחזיק מעמד במלחמתה הקשה עם שתי צרותיה — הזרנון מעבר מזה ולשון-המדינה מ העבר השני.

ג.

ואולם, אל נא נשלה את נפשינו בתקוות מגוממות, אם תחיה לשוננו בדבור או אם, לכל הפחות, תהיה ספרותנו למה שהיא צריכה להיות, לא יהא אמנם, קיומה של הספרות העברית בסכנה, כי תמיד אפילו בשנים היותר רעות, ימצא קהל ידוע, שירגיש צורך בה, ועל כן לא תאבד; אבל צריך להודות, שהקהל הזה יהיה עוד במשך היבנה שנים מינבל למדי, הדבור העברי צריך יהיה להלחם עם לשון-המדינה אולי עוד יותר מעם הזרנון, ומה שנוגע לספרות העברית, שתתיחד ותעשה לאומית, הנה דוקא מפני שספרות זו תהיה באת-כחו של מהלך מיוחד, של זרם רעיוני שונה מן הזרם המצוי הרגיל, — דוקא מפני זה תהא עוד כמה וכמה שנים קנינו של המועם, של אותו המועם המתקדם, שהוא נוטה מדעותיו של הרוב וכובש לו דרכים חדשות ומשתדל להעשות רוב ברבות הים, וכל ספרות, שבה משתקפות דעותיו של המועם ושעל-כן היא מוכיחה להלחם עם הרוב, מצטרפת לתמיכה וסיוע, רק הספרות, שבה מתגלמות דעותיו של הרוב היא, חי נושא את עצמי, מפני שהרוב — דמונים עצומים ושלמים — תומך בה; ואולם אותה הספרות,

שהיא כלי-מכמא לרעיונות חדשים. בלתי-מקובלים. מצטרפת
לרפצה ולעזרה מפני שהיא פונשת מצד בעלי ההשקפות הישנות. שהם
תמיד הרוב. נגוד עצום או — מה שגרוע מזה — אינדיפרנטות
גמורה. ספרות כזו חיה היא ועם כל זה אינה נושאת את עצמה:
זה עתה רק התחילה לחיות את חייה העצמיים. העתיד לה הוא.
אבל את ההויה היא צריכה לכבוש בסערת-מלחמה. — ואין מלחמה
בין הדעה והמתקנה יכולה להביא את האחרון ליד נצחון בלי התאמצות.
כל הכחות מצד המחוקקים כחדש. כי חי נושא את עצמו. הן רק אותן
ההשקפות, שכבר כבשו את דעת-הקהל, שכבר מולכות הן בכפפה —
והעתיד אינו שלהן. ואולם ההשקפות של המועט הן בהויה כגדולים
רכים. שאי-אפשר להם בלי מפל ושפוח מרובה.

ובכלל. הספרים וההוצאות הספרותיות. שנועדו להמועט. מצטרפים
אפילו בעמים היותר עשירים לחמיכה וסיוע מצד הממשלה או מצד
גדונים פרטיים. לדוגמא יכול לשמש מקצוע מדעי אחד. שמתחלה לא
הבין הרוב את ערכו הגדול להתפתחותה של ההסתכלות-בעולם החדשה.
ורק בשנים היותר אחרונות התחילו מבנים זאת פחות או יותר לפחות
הרכה מן המשכילים. אני מדבר על האשוריולוגיה. שעל ידי דרשתו
המפורסמת של דיליטש. בבל וביבליאה והתערבותו של הקיסר ווילהלם
בזכות שנתעורר. לרגלי דרשה זו. התחילו מכירים אף ההדיוטות. שיש
למדע צעיר זה ערך הנכב. בכל העולם כולו יש רק מעט יותר ממאה
וחמשים איש. שעוסקים באשוריולוגיה. ועם כל זה יוצאים כמעט בכל
ארץ קולפוריות ירחונים או ספרים שנתיים. שהם מוקדשים אך ורק
לחקמה זו. החפירות באשור ובבל. במצרים ובארץ ישראל. שבהשקפה
ראשונה חשובות הוצאותיהן רק לאיוו עשרות של חוקרים מומחים.
נתמכות ע"י הממשלות המערביות או ע"י עשירים מפורסמים. ממשלה
עניה בערך כממשלת איטליה נתנה לפני שנים אחדות כמה רכבות
לירה להוצאת ספרים כושיים. שמספר היודעים לקרותם לא יעלה על
מאה בכל העולם כולו. והלא גלוי וידוע לכל. שהאוניברסיטות כולן.
בכל הארצות ובכל הממלכות. לא היו יכולות להתקיים בהכנסותיהן
העצמיות. ואילמלא תמיכותיהן של הממשלות. לא היתה מצויה בעולם
אפילו אוניברסיטה אחת. וכן הדבר גם בספרים הנוגעים למומחים ובאותן
ההוצאות הספרותיות. שבהשקפה ראשונה אין בהן צורך אלא למועט
קטן. אני אומר. בהשקפה ראשונה מפני שבאמת אין שום ענין ספיציאלי

בעולם, שבסוף תכליתו לא יהא משמש כדי להרחיב את ידיעותיהם והשקפותיהם של המוד-המשכילים, ובהמשך הזמן — אף של רוב בני-האדם. עדיה היא האשוריוולוגיה הנזכרת למעלה, שלכאורה היתה רק הכנה ספיציאלית מעסקת עשרות אחרות של מומחים ולבסוף נתגלה הרבה שתוצאות מקריה יכולות להשפיע על ההשקפות הדתיות והידיעות ההיסטוריות שלנו, ובכן היא יכולה לשנות את כל ההסתכלות-בעולם ההסתכלות-כחיים של האדם החדש. כי אף המדע היותר ספיציאלי המספר הפילוסופי היותר מופשט קולעים בסוף-עניניהם אל מטרה יותר רחבה-ויותר כללית. שיש בה הפך לכל אדם ראוי להקרא בשם זה, ואולם מדעים מיוחדים מתחלה לשם המועט או ספרים מכילים דעות המועט מצטרפים לתמיכה; וזו נושא את עצמו נעשה כל אחד מהם רק אחרי שהגיע אל מטרתו האחרונה, היותר רחבה, ונעשה לקנין הרוב; ואם לא נמן להם אפשרות להתפשט בין יחידים בשעה שמטרתם עדיין מקופלת ונלזמה היא ומובנת רק להמועט או בשעה שדעות הרוב עדיין לא זקנו כליכך ולא תש פחן, לא תתגלם מטרתם הכוללת ולא יהיו לקנין הרוב לעולם, ומשעם זה עצמו מצטרבת לתמיכה הספרות של כל תנועה חדשה, שהיא באה תמיד להלחם ברעיון ישן ומקובל ולהפיץ רעיון חדש, שמפני הדרשו הוא מתחלה קנין המועט, אלא ששואף הוא להתפשט ולהיות ברבות הימים לקנין הרוב.

כמארגלמנט הצרפתי יושבים 76 סוציאליסטים; מספר הסוציאליסטים בצרפת עולה, איפוא, למאות-אלף הרבה, ואף על פי כן הודיע ז'ורז'ס נה לא כבר, שהעתון הרשמי היחיד של המפלגה, Humanité, מותר להפסק מחוסר-התחממים... וז'ורז'ס הוכרח לקבל תמיכה מן הסוציאליסטים האשכנזיים, ובכל הארצות, ששם מתהלכת הלשון הצרפתית, קראו לנדבות לטובת ההומאניטי...

באותו המצב, שבו נמצאים הספרים או העתונים, בלשונות האויזיות, שהם מיוחדים להמועט או משמשים לצרכיה של תנועה פתלת, נמצאת הספרות העברית כולה; שהרי המון הקוראים הישראליים קורא ז'רגונית או לעזית, ובכן מצטרבת ספרותנו כולה לסעד וסיוע, ומאחר שאין לנו ממשלה יהודית, שתבוא לעזרת הספרות, ומאחר שהנהגת התנועה הציונית, שחובתה היא זו לתמוך את הספרות העברית בתור אחד מעמודי-התקן של הציוניות, אינה עושה זאת גם היא

מפני שגם לה העיקר הוא לרכוש לה את אהבת-הרוב ע"י העתונים הירדניים והזרים והאשכנזים שהיא תומכת. — על כן מוטלת חובה זו—לבוא לעזרת הספרות העברית—על יודעי-לשוננו מן העשירים והאמידים. הלא היו ימים, שבהם היה כל אדם מישראל, לא רק העשיר, אלא גם הבינוני ואפילו העני, תומך בכל פחו את התורה ולומדיה; ומה היא הספרות העברית. אם לא המשך התורה, ומה הם פליסתרסופרינו אם לא יורשיהם הרוחניים של לומדי-תורה בעבר? — יודעי-תורה הרי היו מועטים ככל הדורות, והספרים התורניים, המיושנים והפילוסופיים, שנכתבו בימי הבינים ולאחריהם, אף הם נתחברו אך בשביל חידי-סגולה, בשביל המועטים; ועם כל זה היו הכל מרנישים בחובתם לתת אפשרות לתלמידי-חכמים לחבר ספרים כאלה ולעזור להוצאתם והתפשטותם. וכי לא היה יכול, וכי לא היה צריך להיות כדבר הזה אף בימינו?

רק עשרים אלף רובל הכניסו חובבי הספרות העברית לקופת חברת-אהיאספי — וכמה ספרים טובים, כמה כרכי ירחונים ועתונים משובחים הוצאו במשך י"ג שנים תמימות על ידי חברה זו! ואילו היו הצמידים שבנו מכניסים עוד כסכום הזה לקופת אהיאספי או מסידים כסכום כזה חברה חדשה מעין זו (מה שרצה להיות המוסד סיני) — כמה יניקה היתה יכולה להיות מזה להספרות העברית בימים הימים האלה וכמה היינו מקילים לה בזה לשאת את המשבר הנוכחי ולהמתין עד שיעבור צוק-העתים וימים יותר טובים יבואו גם לעמנו וגם לה, שומרת-קניני הנאמנה!

— ספרות של תמיכה... קבצנות... הספרות צריכה להיות חי נושא את עצמו — שומע אני את סופרינו וקוראינו אניני-הדעת מדברים בנאוה וכו.

ואולם עם קטן יש בעולם, שהוא אינו חושב כך. לעם חקמן הזה יש לשון מדוברת בארצו ובארץ הקרובה אליה, וזה לא כבר השיג אף חירות מדינית שלמה. והעם הזה הבין, שמפני מעוט-אוכלוסיו אי-אפשר לספרותו לפרנס את סופריו. עמד נדיב אחד והפריש קרן-קיימת ספרותית בסך ארבעה מיליונים קרונה, ומקרה קיימת זו נותנים תמיכה לכל סופרי-הנורוויגיה (כי בעם הנורוויגי אני מדבר), שהצטיינו באיזה מקצוע ספרותי או מדעי, כמעט שלא יקטן. כי הספרות הנורוויגית, שהרעיושה חרשה את כל עולם היצירה המופתית של אירופה, — זו הספרות, שסופריה המצוינים מספקים

עתה מזק רוחני לכל העולם הקולטורי. — כי ספרות עשירה באיכותה ועמוקה בפרובלימטיקה זו היא בעיקרה — ספרות של תמיכה הנחרתים הביתו שספרותו של עם קטן אינה יכולה להיות. חי נושא את עצמו, ודאנו לסופריהם המעולים, שלא יאבדו מתוך עניות ודחקות ולספריהם הפזיזים — שלא יתגלגלו תחת ידי מתבררים מאין מוציא הגוף. מתי יבינו דברים פשוטים כאלה גם העשירים והאמידים שבין הקוראים עברית?

ד.

ואולם אף ע"י צעירינו, שברובם הגדול אינם לא עשירים ורא אמידים, יכולה היתה ספרותנו לתעור עור לא-מעט.

מחזה אחד מיוחד במינו הופיע בספרות העברית, שאף הוא גרם הרבה למצב החמרי השפל שלה.

לכל ספרות יש קהל של סופרים זקנים או מחזיקים בישן וקהל של סופרים צעירים או מחדשים, הראשון הוא הכח המקיים של הספרות, המממקיה שלה, והשני הוא הכח המקדם, הדינאמיקה שלה. כלומר, הכח המציעה קדימה, רובו הגדול של קהל-הקוראים הוא תמיד על צד הסופרים המחזיקים בישן, ומתוך רוב זה באים קוני-הספרים הוותיקים והעתיקים העיקריים, הדור הצעיר הוא כרובו על צד הסופרים הצעירים והמחדשים, וגם בתוכו יש קונים וחותמים, אף על פי שמספרם אינו גדול כל-כך, אלה האחרונים הם המועט, אבל זהו אותו המועט, שהוא שואף ומשתדל להיות לרוב.

גם לספרות העברית היה תמיד קהל של סופרים מחזיקים בישן וקהל של סופרים מחדשים; ואף קהל-קוראיה נחלק לשנים: לקהל של זקנים או באים-בימים ולקהל של צעירים, ואולם, בשעה שהקוראים העבריים הזקנים או הבאים-בימים היו תמיד קוני-ספרים וחותמי עתונים במדה מרובה או מועטת, היו צעירינו דק קוראים בלבד, וקנית ספר עברי או חתימה על עתון עברי מצדו של קורא צעיר באמת הוא דבר יקר-המציאות למדי.

ובחמש השנים האחרונות כבשו הסופרים הצעירים את העתונים ואת הספרות העבריים כבוש מוחלט והסופרים הזקנים גורשו מאתם בלה. מי שיקח למשל את המליץ שלפני חמש שנים וישוה אותו

להצטרף או להזמין, בעל-כרחו יתפלא וישתומם על השנוי העברי שבניהם. מחלקת שלמות, שהמליץ היה מוקיר אותן מאד, תפירות לבטרי בעתונים של עכשיו ולמשל, ביאורים במקרא ובתלמוד ופרקים בתולדות ישראל, המאמרים מיקה' עם טעמה המנידי המיוחד עברה ובמלה מן העולם, הסגנון כולו נשתנה ונעשה בעת ובעונה אחת בלתי-בטלני אך גם בלתי-עברי ובלתי-מקורי, והכל כתוב ונערך עתה בטעמים של הצעירים, למשאלות-לבם של הקוראים מן הפופים הישן אין זכר מפני שתבייהם הפופיים המתחזקים בישן כאילו עברו ובטלו מן העולם, הסופרים הצעירים מושלים בכמה, הם הם המספקים את המוזן הספרותי לפלל וכמוכן, הם כותבים לא בשביל הקוראים הזקנים, אלא בשביל הקוראים הצעירים, האירופיים, כמו שרנילים לומר במחננו.

אין שום ספק בדבר, שכאן לפנינו מחזה משמח ברובו, אף על פי שיש לראות בהתאירופיותה של ספרותנו ששמושי-המקוריות שלה מכמה צדדים, עם כל זה טובה וחשובה היא הספרות של עכשיו בכללה מן הספרות הבטלנית והתפלה בכללה, שהיתה לנו בימי המנידי הישן והמליץ הישן-החדש, אבל תוצאותיהם של אירופיות זו ושל כבושי-צעירים זה היתה צריכה להיות בהכרח — עזיבת הספרות העברית עיי הקוראים הזקנים והבאים-בימים והמסרה לידי הקוראים הצעירים בלבד, ומתוך כך נתכוון מספר הקוראים העברים אולי עוד יותר ממה שנתכוון עיי צרכי החיים החדשים, שמכריחים להתיק את הבנים מעל למוד הלשון העברית מפני שצריך להכניסם לבתי-ספר כלליים ולתקנם בלשון המדינה הנצרכת להם במלחמת-קיומם, הרבה יהודים זקנים או באים-בימים, ששאנו את את הירגון כשמיית וראו בו רק, לשון-הנשים ורוסית אינם יודעים, הוניחו את העתונים העבריים והתחילו קוראים עתונים זירגוניים לשם ידיעת החדשות (תביעות ספרותיות אינם תובעים מן הירגון...) מפני שהעתון העברי כמעט שאינו מוכן להם עוד לא על פי לשונו ולא עיפי תכנו, וכך נעשה קהל הקוראים עברית, שתמיד היה מועט, למועט של מועט.

ואולם אילו היו צעירינו לא רק קוראים ספרים ועתונים, אלא גם קונים ספרים וחותמים על עתונים, אז לא היתה התמעטות הקוראים העבריים מבין הזקנים והבאים בימים נוראה כל-כך, סוף סוף לא על הזקנים צריכה לסמוך ספרות של עתיד, ספרות מכוונת כלפי

הפצת דעות בלתי-מקובלות ומיועדת בשביל לוחמים אמיצים בעד העצמות הישראלית הלאומית; העיקר הוא לספרות כזו — הכח המקדם, הדור הצעיר של סופרים ושל קוראים, אבל, לצערנו הגדול, אין צעירינו אלא סופרים וקוראים, אבל קונים חותמים — אָן... וכך מתבאר המחזה הנפלא, שכמעט בכל שנה ושנה עולים על במת הספרות העברית סופרים צעירים חדשים בעלי כשרונות מרובים ונזכיר מן היותר אחרונים את ברנה, יעקב כהן, שופמאן, שניאור, י"ד ברכוביץ, בריטוביה, נייסיק, ראדלר ועוד, — מה שמזכיר, שעדיין יש ויש הרבה קוראים עברים בתוך הצעירים, שהרי באין קוראים גם סופרים אי-אפשר שיהיו — ואף על פי כן מספר הקונים ספרים עברים ומספר החותמים על עתונים עברים הולך ומתמעט מיום ליום...

אין, איפוא, שום תחבולה אחרת כדי לשים קץ להירידה החמרת של ספרותנו, אלא שהצעירים הקוראים יהיו הם עצמם גם לקונים וחותמים.

יאמרו, שהצעירים הללו עניים הם ואין ידם משנת לקנות ספרים עברים ולחתום על עתונים עברים. הדבר הזה הוא אמת מרה בנוגע להרבה מן הצעירים, אבל לא בנוגע לכולם. מי שחי כמוני בין הצעירים העבריים יודע, שאפילו העניים שבהם מבזבזים בכל שנה כמה רובלים על קנית ספרים רוסים ואשכנזים, ויש ביניהם אף בינונים הרבה, שמצבם מרשה להם בהחלט לבזבז במשך השנה כעשרה רובל על עתון, ירחון או ספר עברי, אבל התרשלות יש כאן ורגילות יש כאן, רגילותו של היהודי לקרוא, אבל לא לקנות; נודה הוא לשאול ספר מאחר, על הרוב מזה, שהוא עצמו קבל את הספר בחנם... מועטים הם, אמנם, צעירינו, שיש להם אפשרות להוציא כסף על ספרים ועתונים; אבל כלום ידוע לקוראינו מן הצעירים, כי ירחון כהשלהי היה יכול להתקיים בלי שום תמיכה, אילו היו לו תמיד רק עוד שלש מאות חותמים נוספים על המספר הממוצע של חותמים, שהיו לו במשך ימי קיומו? וכלום השיבו אל לבם, שעם כל העניות השוררת בין צעירינו, אי-אפשר שלא יהיו נמצאים בתוכם רכל הפחות עוד שלש מאות צעירים, שאפשר להם לבזבז ששה רובל לשנה על הספרות העברית? ואפילו אם קשה תדויה להם הוצאה זו, הלא קרבנות דורש כל דבר יקר וחיבי!

הנה הכל מחאונגים ובצדק; כי שנים עוברות ואף ספר עברי חשוב אחד אינו מופיע, וגם לדבר זה היו צעירינו יכולים לדאוג בנקל. עוד ימצאו בתוכנו למרות כל הדחקות הנדראה, שצעירינו נתונים בה, אלף צעירים יודעים עברית, שיש ברצונם להיות חברים לאגודה לשם הוצאת ספרים עברים מועילים (אגודות מעין אלו יש בכל מדינה ממדינות-המערב) ושיש בכחם לשלם תשלומי-חבר רק רובל אחד לשנה, ובאלף רובל להפסד מדי שנה בשנה אפשר להוציא בכל שנה שנים שלשה ספרים חשובים חדשים וגם שנים שלשה וספרים חשובים מן הישנים, שכבר אין עליהם זכות-בעלים, ולפיכך אין הוצאתם דורשת סכומים גדולים וגם רחוקים הם מהפסד וקרובים לשכר, הספר אהבת-ציון למשל, שכבר פקעה ממנו זכות-בעלים, יצא זה כמה וכמה פעמים בהוצאות חדשות של מדפיסים או מוכרי-ספרים ששונים, שמנולים את יפיו הפנימי ע"י נייר שחור וגם ע"י אותיות משובשות ורצוצות; כלום איראפשר היה לאגודה כזו להוציא ספר כזה וכדומה לזה בהוצאה יפה עם תולדות מאפו ותמונתו ולמכרו במחיר נמוך? הוצאה כזו היא קרובה לרוח שהרי שכר-סופרים אין לשלם בעדה, ואפשר שגם זה היה יכול להיות להועיל להוצאת ספרים חדשים מעיקרם; אבל, אף אם לא יהיה רוח חמרי, הרי נרתי בזה, שיתפשמו על ידינו המעולים שבספרים הישנים ותרבה דעת לשוננו וספרותנו, והוצאת שנים שלשת ספרים חדשים וחשובים (כמוכן, אני תופס כאן את המועט, ואפשר שתהא יכולת להוציא יותר מזה) בכל שנה ושנה היא גם כן דבר שאין לזלזל בו עתה, בשעת משבר לספרותנו, שבה חללו לצאת גם ספרים עבריים חשובים וגם — ספרים עבריים לא-חשובים...

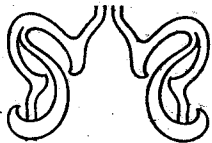
והדבר האחרון קרוב מאד ובידי הצעירים לעשותו בנקל, הנה התחילה, עבריהי לעבוד את עבודתה ביתר עוז ואנצ'רניה, אפשר, איפוא, לצעירינו להתרכז סביבה ולעשות את האגודה להוצאת ספרים עברים מועילים, סניף לה, באופן שלא יהיה צורך אף בועד מיוחד ולשכה מיוחדת, העיקר הוא — שצעירינו ירנישו ויכירו, שאין להם לסמוך על הקונים וההותמים מתוך הזקנים והבאים-בימים, שספרותנו אינה יכולה להיות לפי מעמם ורוחם, מפני שהיתה כולה לספרות של צעירים, ואם אין לנו — מי לנו?

אל יאוש, אל רפוץ-ידיים, אבל גם-אל אונאה-דעצמית! אם יכולים

אנו לעשות לעת-עתה רק מעט, הלא הכל מתחיל מן המעט, ואם לעת-עתה נהיה מועטים, הלא המועטים הם אבות-המרובים...

הספרות העברית החדשה, למרות השתלשלותה מן העבר ויניקתה מיצירת-הדורות, צריכה להיות לא סוף, אלא התחלה!

כפר פני-לי-זורא, סמוך ללזנה, כי אלול תרס"ו.



WAS THUN?

ZUR HEBUNG UND FÖRDERUNG
DER HEBRÄISCHEN LITTERATUR.

VON

Dr. J. KLÄUSNER

KRAKAU, 1907.

DRUCK VON JOSEF FISCHER (GRODGASSE 62.)